

Module 4: Antwoorden

vwo

nieuwe economie

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

© 2010, Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Het auteursrecht op de modules voor Economie berust bij SLO.

Voor deze module geldt een Creative Commons Naamsvermelding-Niet-Commercieel-Gelijk delen 3.0 Nederland licentie (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/nl/>) Aangepaste versies van deze modules mogen alleen verspreid worden indien het colofon vermeld wordt dat het een aangepaste versie betreft, onder vermelding van de naam van de auteur van de wijzigingen. Gebruiker mag geen wijziging aanbrengen in de auteursrechtvermelding.

SLO en door SLO ingehuurde auteurs hebben bij de ontwikkeling van de modules gebruik gemaakt van materiaal van derden. Bij het verkrijgen van toestemming, het achterhalen en voldoen van de rechten op teksten, illustraties, enz. is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Mochten er desondanks personen of instanties zijn die rechten menen te kunnen doen gelden op tekstgedeeltes, illustraties, enz. van een module, dan worden zij verzocht zich in verbinding te stellen met SLO.

De modules zijn met zorg samengesteld en getest. SLO aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor onjuistheden en/of onvolledigheden in de module. Ook aanvaardt SLO geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade, voortkomend uit (het gebruik van) deze module.

Informatie

SLO, VO tweede fase

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 421

Internet: www.slo.nl

Geachte gebruiker

U heeft zojuist een bestand geopend met experimenteel lesmateriaal dat is gebruikt in de pilot voor het nieuwe economieprogramma. Dit lesmateriaal kunt u naast uw lesmethode gebruiken om opgaven (of series van opgaven) in te zetten of bijvoorbeeld als toetsmateriaal te gebruiken. Dit materiaal is "in ontwikkeling", dat wil zeggen dat hier aan wordt gewerkt zodat we onze leerlingen beter kunnen bedienen en/of de mogelijkheden van ons programma optimaler kunnen benutten. Wij stellen het dan ook zeer op prijs indien u uw ervaringen met ons zou willen delen. Verbeteringen, aanvullingen, onvolkomenheden, noem maar op. U doet ons en uw collega's in het land hier een groot plezier mee. Vanzelfsprekend stellen wij het ook zeer op prijs indien u ons uw ideeën, toetsen, PTA's, experimenten etc. laat zien.

Op de website <http://economie.slo.nl> treft u meer informatie

Opdracht 1

- a) $\text{Looninkomen} - B (= \text{consumptie tijdens werkzaam leven}) = A + C$: A = consumptie voor werkzaam leven = ruil naar voren in de tijd; C = consumptie na werkzaam leven = ruil naar achter in de tijd.
- b) Sparen is ruilen in de tijd naar achteren (toekomst); lenen is ruilen in de tijd naar voren (nu uitgeven wat je toekomstig verdient).
- c) Eigen antwoord leerling.
- d) Eigen antwoord leerling.
- e) Oppotten, beleggen, uitlenen aan vrienden/familie, etc.

Opdracht 2

Per klas/individu verschillend

Opdracht 3

- a) 1, 3, 4, 6, 9, 11 en 16. Telkens gaat het om geld opzij leggen voor later.
- b) Ja, het gaat slechter met de economie, bijvoorbeeld:
 - Motief 12, er zijn meer mensen die een eigen bedrijf (willen) opzetten, wat veroorzaakt kan zijn door een toename van de werkloosheid.
 - Motief 15, men gaat meer sparen voor grote uitgaven.
 - Gemiddelde van alle motieven is toegenomen. Algemeen geldt dat wanneer het slechter gaat met de economie (economische vooruitzichten verslechteren) mensen de neiging hebben meer te gaan sparen.
- c) Ja, hoogstwaarschijnlijk wel, want een kleine spaarneiging voorspelt dat er weinig gespaard wordt.
- d) Als hij feitelijk weinig spaart (en een gemiddeld inkomen heeft) niet, want dat betekent dat hij zijn geld liever nu uitgeeft.

Opdracht 4

- a) Transactiemotief
- b) -
- c) Afhankelijk van koersontwikkeling: bij lage/dalende koersen kopen (kans op toekomstige koersstijging), bij hoge/stijgende koers uitstellen (kans op toekomstige koersdaling).
- d) Indien je verwacht dat het op (zeer) korte termijn wel verstandig is te gaan beleggen.

Opdracht 5

- a) Verbouwing, schuldsanering en auto
- b) Hoe hoger het bedrag, des te hoger de rente en hoe hoger de rating, des te lager de rente.

Opdracht 6

- a) Het genot/nut dat je ervaart bij de besteding van het geld aan iets dat je leuk vindt.
- b) De rente-inkomsten en het genot/nut dat je ervaart bij de besteding van het geld aan iets dat je leuk vindt in de toekomst.

Opdracht 7

- a) Vanuit Q1 loodrecht naar V2 en dan horizontaal naar links (R2 op de R-as aangeven).
- b) Bij R2 bestaat een aanbodoverschot van vermogen: de hogere rente heeft ook meer spaargeld uitgelokt, waardoor de concurrentie toeneemt en de evenwichtsrente lager zal zijn dan R2.

Opdracht 8

- a) Niet / onvoldoende.
- b) De opofferingskosten zullen stijgen; je laat, door je geld niet op de spaarrekening te zetten, een hoger rentebedrag liggen.
- c) Dat de opofferingskosten te hoog zijn geworden, men zet het geld op een spaarrekening.
- d) In figuur 4c is de rente gelijk aan figuur 4b en de liquiditeitsvoorkeur ten aanzien van besparingen toegenomen, d.w.z. de besparingen worden meer in liquide vorm (geld) aangehouden. Dat kan duiden op een versterking van het voorzorgsmotief (of een daling van het vertrouwen in het bankwezen).

Opdracht 9

- a) $(75 / 300) * (360 / 15) * 100\% = 600\%$
- b) Erg hoog, hij heeft er € 75,- extra voor over om nu (i.p.v. over 3 weken) iets van € 300,- te kopen.
- c) Impulsaankopers.
- d) Risico van schuldproblemen bij leners is groot.
- e) Ze zitten net onder het wettelijk normbedrag.

Opdracht 10

- a) Aanbod: art. a, d en e. Vraag: b, c, d, f. (toelichting bij d.: meer lenen = meer vraag, minder sparen = minder aanbod).
- b) Fig. 1.: **d**; fig. 2.: **b, c, en f**; fig. 3.: **a en e**; fig. 4.: **d**
- c) Art. a: kleiner, spaarzin is toegenomen (niet voorzorgdeel); Art. d: groter, consumenten halen bestedingen naar voren (door verbeterde inkomenspositie).

Opdracht 11

- a) Achtereenvolgens:
 - Kas – 100; RC – 100
 - Kas – 100; RC – 100
 - Tegoed banken – 100 of schuld banken + 100; RC – 100
 - RC – 100; spaargelden + 100
 - Tegoed banken – 100 of schuld banken + 100; RC – 100
- b)

Balans per .. september 2007

activa		passiva	
kas	1.000	Rekening courant	1.000
Verleende kredieten (debiteur A)	2.000	Spaargelden <i>niet direct opeisbaar</i>	2.000
Totaal	<u>3.000</u>	Totaal	<u>3.000</u>

c)

Balans **Bank 2** per .. september 2007

activa		passiva	
kas	500	Rekening courant Klant B	2.000
Verleende kredieten (debiteur C)	1.500		
Totaal	<u>2.000</u>	Totaal	<u>2.000</u>

d) (Voor de docent: merk op dat bank 1 en 3 niet het volledige geldscheppende vermogen gebruiken).

Bank 1	€ 2.000,-
Bank 2	€ 1.500,-
<u>Bank 3</u>	<u>€ 1.000,-</u>
Totaal	€ 4.500,-

Opdracht 12

- a) Module: (N.b.: per module is een aantal voorbeelden gegeven, dus niet uitputtend).
- Module 1: *Concerten*, veel belangstelling, een hoge betalingsbereidheid, dus veel vraag. *Palanpur*, gebrek aan coördinatie. Verhoogd *risico* bij kredietverstrekking leidt tot een hogere rente.
 - Module 2: genoeg voorbeelden van toenemende spanning tussen beperkte middelen en onbeperkte behoeften, *bijv. stilte, het virtuele zwaard*. Transactiekosten.
 - Module 3: allerlei (detail-)oorzaken van veranderingen in vraag en aanbod van goederen en arbeid.
 - Module 4: veranderingen in spaargedrag (aanbod vermogen) leiden tot verandering rente (en algemeen prijspeil).
- b) Neen, enorme geldontwaarding door inflatie en renteopbrengst zal dit niet gecompenseerd hebben.
- c) Ja, want schuld verdampt in rap tempo (door inflatie).
- d) Ja, want ook voor de bank geldt bovenstaande (maar wel tevens afhankelijk van renteniveau)
- e) Een erg dalende voorkeur om te leven in die tijd!

Opdracht 13

- a) De reële waarde, omdat met een gegeven geldbedrag (nominaal) steeds minder gekocht kan worden (koopkrachtdaling).
- b) Ja.
- c) Deflatie van 1,1%, oftewel een daling van het algemeen prijspeil van 1,1%.
- d) Een geringe stijging van de loonkosten kan via een vergroting van de arbeidsproductiviteit leiden tot lagere loonkosten per eenheid product, zodat eindprijzen kunnen dalen.
- e) Roemenie, want hoogste inflatie.
- f) $(100 / 164,2) * 100 = 60,9$ $(100 - 60,9) * 1\% = 39,1\%$
- g) Grote informele en parallelle economie, gebrek aan statistisch materiaal.

Opdracht 14

- a) $0,05 * € 1.000,- = € 50,-$
- b) $€ 1.000,- * 1,05 = € 1.050,-$
- c) $€ 1.050,- / 1.021 = € 1.028,40$

Opdracht 15

- a) $€ 250.000,- * 1,08 * 0,85 = € 229.500,-$
- b) Verleende hypotheek + € 229.500,-; een passivapost + € 229.500,-.
- c) Toekomstig inkomen (een stroomgrootheid) wordt via de hypotheeklening nu aangewend (naar voren gehaald) voor de aanschaf van een woning (een voorraadgrootheid).
- d) Ja, op moment van aankoop is de executiewaarde ($0,75 * € 250.000,- = € 187.500,-$) lager dan het hypotheekbedrag.
- e) Als hypotheekgevers (geldnemers) de hypotheeklasten niet blijken te kunnen dragen, zal de bank over moeten gaan tot gedwongen verkoop: de kans dat deze verkoopopbrengst lager is dan de schuldrest is bij tophypotheek groter, zodat de bank mogelijk een deel van het geld niet (of veel later) terugkrijgt.

Opdracht 16

- a) $€ 150.000,- * 1,108^5 * 1,026^5 * 1,024^{10} = € 361.016,-$
- b) Het onderpand stijgt in prijs (ook reële waarde), terwijl de schuld nominaal gelijk blijft en reëel daalt (vanwege de inflatie).
- c) Het lenen van geld voor de aanschaf van een woning is goedkoop, waardoor steeds meer mensen overgaan tot het kopen van een woning. Hierdoor neemt de vraag naar koopwoningen toe, waardoor (c.p.) de prijs stijgt.

Opdracht 17

- a) De klant betaald een hoger dan gemiddelde rente.
- b) Via gedwongen verkoop (executieverkoop).
- c) Mensen die geen tophypotheek hebben afgesloten (of mensen die al enige jaren geleden een hypotheek hebben afgesloten) zullen (bij gestegen huizenprijzen) een onderpand hebben dat bij executieverkoop voldoende opbrengt om de schuld af te lossen.
- d) De grote prijsstijgingen op de woningmarkt maakte het voor de minder bemiddelde Amerikaan steeds moeilijker een lening tegen normale leenconditie af te sluiten, terwijl deze wel graag in een eigen huis woont en toekomstige prijsstijgingen terugbetaling zou vergemakkelijken.
- e) Een woning met een normale hypotheeklening levert bij gedwongen verkoop voldoende op (ook bij een inzakkende markt), maar een woning gefinancierd met een sub-prime lening (tophypotheek), zal bij een stabiele markt al niet voldoende opbrengen, laat staan bij een inzakkende markt.
- f) "Beleggers toonden ... aandelen van de hand"
- g) Bijvoorbeeld: de arbeidsmarkt, in de bouw minder vraag naar arbeid; goederenmarkten, minder bemiddelde consumenten zullen steeds geld kwijt zijn aan hun hypotheek en daarmee moeten besparen op andere uitgaven.

Opdracht 18

- a) Verliezers: Nederlandse bedrijven, spaarders, ECB
- b) Winnaars: Treinreizigers en huizenbezitters.
- c) Stakende werknemers hebben een extra troef voor hoger loon, maar als ze dat niet krijgen? Dirk Scheringa leent geld, dat steeds minder waarde wordt, maar wordt meer dan volledig gecompenseerd door de hoge rente die leners betalen. (Bovendien zorgen prijsstijgingen voor meer leningen in de toekomst, dus een hogere omzet). Zalm (minister van Financiën) ontvangt meer BTW en de reële staatsschuld slinkt, maar moet waarschijnlijk hogere salarissen gaan betalen en kampt met een verwachte teruglopende economische activiteit.
- d) - $(104 / 104,9) * 100 = 99,14$. Koopkrachtdaling van 0,84%.
- $(1,045^{10} / 1,049^{10}) * 100 = 96,25$. Daling van het reële vermogen met 3,75%.
- e) Ja, door inflatie wordt (geleend) geld minder waard; nominaal moet hetzelfde worden terugbetaald uit een inkomen dat (waarschijnlijk) steeds gecompenseerd is voor prijsstijgingen, terwijl spaarders de reële waarde hun vermogen zien aangetast (tenzij ze een positieve reële rente ontvangen).